

Maa- ja metsätalousministeriön tavoite aluehallinnon kehittämiseksi

Valtion aluehallintoa on uudistettava lähtökohtina alueellinen yhteistyö, yhtenäinen lainsäädännön soveltaminen ja hallinnon rakenteen selkeys. Tehtävien muuttuessa on kehitettävä myös hallinnon rakennetta ja ohjausvastuita vastaamaan toimialojen tehtävien painotuksia. Aluehallinnon organisointia on kehitettävä asiakaslähtöiseen suuntaan hyödyntäen digitalisaation ja paikkariippumattoman työn mahdollisuudet. Nykyinen aluehallinnon rakenne kaipaa selkeyttämistä. Erityisesti ELY-keskusten sisällä tehtäviä on keskitetty hyvin vaihtelevasti.

Uusiutuvien luonnonvarojen kokonaiskestävä käyttö elinkeinojen ja hyvinvoinnin vahvistamiseksi edellyttää vahvaa ja tehokasta hallintoa.

- Luonnonvaravirastoon kootaan maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalalle luonnonvara- ja ympäristöasioiden tehokas kokonaisuus vauhdittamaan vihreää siirtymää.
- Aluehallinto kootaan yhdeksi virastokokonaisuudeksi, jossa on kuusi alueellisen toimivallan virastoa aiemman lääninhallitusjaon mukaisesti. Valtion aluehallinnon ja keskushallinnon tehtävienjakoa selkeytetään ja tarvittaessa tehtäviä kootaan keskusvirastotasolle. Maa- ja metsätalousministeriön toimialan tehtävistä valtion aluehallinnossa säilyvät maa- ja elintarviketalouden sekä maaseudun kehittämisen tehtävät.

1. Perustetaan Luonnonvaravirasto

Perustettavaan Luonnonvaravirastoon kootaan maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan luonnonvarasektorin viranomais- ja asiantuntijatehtävät. Luonnonvaravirasto vastaa toimintaympäristön kasvaviin haasteisiin, vahvistaa huoltovarmuutta ja vauhdittaa vihreää siirtymää. Tehtävien yhdistäminen selkeyttää ja keventää hallinnon rakennetta, turvaa yhtenäisen luonnonvaratehtävien hallinnon sekä alueelliset palvelut, toiminnan ja yhteistyön. Uusi virasto aloittaa toimintansa vuonna 2026. Luonnonvaraviraston toimiala käsittää:

- Suomen metsäkeskuksen kaikki tehtävät,
- ELY-keskusten luonnonvaratehtävät, eli kalataloustehtävät, vesitaloustehtävät, ilmastomuutoksen ja vieraslajiriskien hallinnan koordinaatiotehtävät sekä
- erikseen selvitettävät tehtävät Suomen Riistakeskuksesta, Suomen ympäristökeskuksesta, Luonnonvarakeskuksesta ja Ruokavirastosta.

Näiden tehtävien lisäksi maa- ja metsätalousministeriö ohjaa toimialansa vesilain mukaisia lupa- ja valvontatehtäviä riippumatta siitä pysyvätkö ne aluehallinnossa vai sijoitetaanko ne olemassa olevaan tai perustettavaan keskusvirastoon.

2. Tiivistetään maa- ja elintarviketalouden hallinnon tasoja

Nykyisin ELY-keskusten E-vastuualueen tehtävistä lähes 60 % on maa- ja elintarviketalouden sekä maaseudun kehittämisen tehtäviä. Maaseudun ja maatalouden määrärahat ovat erittäin suuri on ELY-keskusten käyttämistä ja myöntämistä määrärahoista. Kun työllisyystehtävät siirtyvät kuntiin, maa- ja metsätalousministeriön toimialan tehtävien osuus nykyisillä E-vastuualueilla kasvaa entisestään.

Maa- ja elintarviketalouden sekä maaseudun kehittämisen hallintoa uudistetaan siten, että tehtävät säilyvät yhtenäisenä kokonaisuutena, jota maa- ja metsätalousministeriö ohjaa suoraan. Valtion aluehallintoon muodostetaan maaseutu- ja maataloustehtäviä hoitavat uudet M-vastuualueet. Kuntien yhteistoiminta-alueilla hoidettavat maatalouden tehtävät siirtyvät voimavaroineen näiden M-vastuualueiden hoidettavaksi. Maksajavirastotehtävien vaatimuksien täyttyminen varmistetaan.

Ruokavirastossa säilyvät edelleen vahvat maatalouden ja maaseudun kehittämisen palvelut. Tarvittaessa aluehallinnon ja kuntien maa- ja elintarviketalouden sekä maaseudun kehittämisen tehtäviä voidaan koota Ruokavirastoon myös laajemmin tai jopa kokonaan, jos valtion aluehallinnosta luovutaan.

3. Siirretään ympäristöterveydenhuollon tehtävät kunnista hyvinvointialueille

Parlamentaarisen työryhmän (2021) esityksen mukaisesti ympäristöterveydenhuollon tehtävät siirretään kunnista hyvinvointialueille 2026 alkaen. Isompiin yksiköihin siirtyminen lisää joustavuutta ja tehokkuutta eläinlääkäripalvelujen järjestämisessä sekä parantaa palveluiden saatavuutta maaseutualueilla. Lisäksi yhteistyö viranomaisten välillä sekä eläinlääkäriresurssien riittävyys paranevat. Samalla voidaan selkeyttää yhteistointa-alue rakennetta sekä eläinten terveyden ja hyvinvoinnin valvontatehtävien korvausjärjestelmää.

Aluehallintovirastojen hoitamat maa- ja metsätalousministeriön toimialan ympäristöterveydenhuollon tehtävät siirretään Ruokavirastoon.

Vastaus ELY-keskusten toimintaedellytyksiä koskeviin kysymyksiin

Jos ympäristöministeriön ohjaamat AVI:en ympäristölupatehtävät ja ELY-keskusten Y-vastuualueiden ympäristötehtävät kootaan valtakunnalliseen virastoon.

- ELY-keskusten Y-vastuualueet lakkaavat.
- Maa- ja metsätalousministeriön ohjaamat ELY-keskusten luonnonvaratehtävät eli vesitaloustehtävät, kalataloustehtävät sekä pienehköt ilmasto- ja vieraslajitehtävät, siirtyvät Luonnonvaravirastoon, eli nykyisen Suomen metsäkeskuksen yhteyteen.
- ELY-keskusten ohjausvastuita on muutettava vastaamaan toimialojen tehtävien painotuksia ottaen huomioon myös työ- ja elinkeinoministeriön toimialan työllisyystehtävien siirtyminen kuntiin.
- Kahden erillisen valtion alueellisen toimivallan organisaation tarvetta on arvioitava kriittisesti, kun sekä AVI:en että ELY-keskusten tehtävät vähenevät.

Jos lisäksi liikenne- ja viestintäministeriön ohjaamat liikennetehtävät siirtyvät liikenne- ja viestintäministeriön keskusvirastoihin.

- ELY-keskukset monialaisina virastoina lakkaavat.
- Aluehallinnossa hoidettaviksi jäävät ELY-keskuksista maa- ja metsätalousministeriön ohjaamat maaseutu- ja maataloustehtävät sekä työ- ja elinkeinoministeriön ohjaamat aluekehitystehtävät. Kuntien yhteistoiminta-alueilla hoidettavien maatalouden tehtävien siirtyminen valtion aluehallintoon lisää entisestään maa- ja metsätalousministeriön tehtävien osuutta.
- Pääosin maa- ja metsätalousministeriön ohjaamia tehtäviä hoitava aluehallinto tulee siirtää työ- ja elinkeinoministeriöstä maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalalle.

Jos valtion alueellisen toimivallan virastoista luovutaan kokonaan.

- Maa- ja metsätalousministeriön ohjaamat ELY-keskusten ja AVI:en tehtävät hoidettaisiin maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan virastoissa.
- Maaseutu- ja maataloustehtävät ELY-keskuksista ja kunnista siirtyisivät osaksi Ruokavirastoa, jolla on jo vahvaa alueellista toimintaa.
- Muiden maa- ja metsätalousministeriön ohjaamien AVI:en ja ELY-keskusten tehtävien siirto sisältyy maa- ja metsätalousministeriön hallinnon kehittämisen tavoitteisiin joka tapauksessa.
 - ELY-keskusten luonnonvaratehtävät siirtyvät Luonnonvaravirastoon.
 - AVI:en hoitamat maa- ja metsätalousministeriön toimialan ympäristöterveydenhuollon tehtävät siirtyvät Ruokavirastoon.

Maa- ja metsätalousministeriön toimialan tehtävät virastoissa ja alueilla

Ruokavirasto ja **Maanmittauslaitos** hoitavat tehtäviä valtakunnallisella toimivallalla ja kattavalla aluetoimipisteverkostolla.

ELY-keskukset hoitavat kuuden ministeriön toimialoille kuuluvia toimeenpano- ja kehittämistehtäviä alueilla. ELY-keskuksissa on kolme vastuualuetta, E (elinkeinot), L (liikenne) ja Y (ympäristö- ja luonnonvarat). Maa- ja metsätalousministeriön ohjauksessa olevia tehtäviä ovat maaseudun kehittäminen, maa- ja elintarviketalous sekä luonnonvaratehtävät. ELY-keskukset kuuluvat työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalaan, mutta työllisyyspalvelujen siirto kuntiin vähentää sen toimialan tehtävien osuutta ELY-keskuksissa.

Maaseutu- ja maataloustehtäviä hoidetaan kaikissa 15 ELY-keskuksessa E-vastuualueella. Keskitettyjä tehtäviä on vähän. **Kuntien yhteistoiminta-alueita**, joilla hoidetaan ELY-keskusten lisäksi maataloustehtäviä, on 59 kpl.

- Maaseudun kehittäminen edistää ja lisää kestävästä kasvusta ja hyvinvointia elinvoimaiselta maaseudulta. Toimenpiteet sisältyvät pääsääntöisesti CAP-suunnitelmaan.
- Maataloustukitehtävät vahvistavat ja ylläpitävät suomalaista ruoantuotantoa, bioalaa ja kansainvälistä kauppaa. Ruokavirasto maksaa kahden miljardin euron maataloustuet maataloille. Kuntien yhteistoiminta-alueet hoitavat viljelijätukien käsittelyä. Yhteensä ELY-keskusten ja kuntien voimavarat viljelijätukien ja maaseudun kehittämistehtävien hoitamiseen ovat noin 700 htv. EU asettaa tehtäville pakottavat maksajavirastovaatimukset.
- Maatalouden suorien EU-tukien ja maaseudun kehittämisvarojen EU-osuus oli 903 miljoonaa euroa eli 56 % Suomen kaikista EU-tuloista vuonna 2021. Viime aikaisten kriisien myötä maatalouden ja maaseudun merkitys huoltovarmuudelle ja turvallisuudelle on entisestään korostunut.

Luonnonvaratehtävien hoitoa ELY-keskuksissa on keskitetty voimakkaasti.

- Kalataloustehtävät, eli kalastuksen järjestäminen ja kalakantojen hoito, kalatalousvelvoitteet ja yleisen kalatalousedun valvonta, kalatalouden edistäminen, kalatalouden elinkeinojen edistäminen ja rahoittaminen Euroopan meri- kalatalous- ja vesiviljelyrahastosta sekä EU:n yhteisen kalastuspolitiikan valvonta, hoidetaan kolmella E-vastuualueella.
- Vesitalouden asiantuntija-, tieto- ja valvontatehtäviä hoidetaan 13 Y-vastuualueilla, ja useita tehtäviä on keskitetty valtakunnallisesti. Vesitaloustehtäviä ovat vesistöjen säännöstely ja tulva- ja kuivuusriskien hallinta, hydrologisen tiedon tuottaminen, patoturvallisuus, vesihuollon valvonta ja edistäminen, vedenhankinta ja pohjavedet, kuivatus ja ojitus, rakennettujen vesistöjen hoito ja kunnostus, rajavesistöt sekä vesilain mukaiset valvontatehtävät. Niihin kuuluvat myös valtion vesistörakenteiden omistajan sekä vesilain mukaisten lupien haltijan tehtävät.
- Lisäksi ELY-keskukset hoitavat maa- ja metsätalousministeriön ohjauksessa ilmastonmuutokseen sopeutumisen ja maankäyttösektorin ilmastotoimien sekä vieraslajiriskien hallinnan koordinaatiotehtäviä.

Aluehallintovirasto (AVI) hoitaa kahdeksan eri ministeriön alaisuuteen kuuluvia tehtäviä. Aluehallintovirastot edistävät alueellista yhdenvertaisuutta hoitamalla lainsäädännön toimeenpano-, ohjaus- ja valvontatehtäviä alueilla. Maa- ja metsätalousministeriön ohjaa seuraavia tehtäviä.

- Elintarvikevalvontaa sekä eläinten terveyden ja hyvinvoinnin valvontaa ja eläinlääkäripalveluja hoidetaan pääasiassa aluehallintovirastoissa ja kunnissa. Päävastuu valvonnan toimeenpanosta on kunnilla. Aluehallintovirasto suunnittelee, ohjaa ja toteuttaa eläintautien vastustamista, eläinsuojeluvalvontaa, eläinten lääkitsemisen valvontaa, huolehtii eläinten ja niistä saatavien tuotteiden kansainväliseen kauppaan liittyvistä tehtävistä, valvoo eläinlääkärien toimintaa, koe-eläintoimintaa ja huolehtii eläinten terveyden ja hyvinvoinnin valvontatehtävien korvauksista kunnille ja maksujen perimisestä. Ruokavirasto ohjaa tehtäviä.
- Aluehallintovirastot hoitavat myös vesilain mukaisia lupatehtäviä, joita maa- ja metsätalousministeriö ohjaa yhteistyössä oikeusministeriön ja ympäristöministeriön kanssa.

Luonnonvarakeskus (Luke) on luonnonvarasektorin tutkimuslaitos, ja lisäksi ympäristöministeriön hallinnonalaan kuuluva **Suomen ympäristökeskus** (Syke) hoitaa vesitalouden kehittämis- ja asiantuntijapalvelutehtäviä sekä tietopalveluja maa- ja metsätalousministeriön ohjauksessa.

Suomen metsäkeskus ja **Suomen riistakeskus**, jotka ovat julkisoikeudellisia laitoksia ja välihallintaa, hoitavat metsätalouden ja riistatalouden edistämistä, kehittämistä ja asiantuntijapalvelutehtäviä ja tietohallintoa. Ne voivat hoitaa vain vähäisiä julkisen vallan tehtäviä, koska ne eivät ole virastoja. **Metsähallitus** on valtion maa- ja vesialueomaisuutta hallinnoiva liikelaitos, joka hoitaa myös maa- ja metsätalousministeriön ja ympäristöministeriön toimialan julkisia hallintotehtäviä.